

Vanmaktens diskurser

av Bengt-Åke Wennberg och Monica Hane

Peter Alestig har i DN 210818 uppmärksammat en försvärande omständighet inom många områden där det krävs nytänkande och andra handlingsmönster. Han skriver:

Det finns en märklig paradox i klimatdebatten. Vetenskapen blir allt tydligare – men samtidigt tycks ifrågasättandet av densamma bara bli mer hårdnackat. Ifrågasättandet får också alltmer politiskt fäste, även i Sverige.

Med anledning av de alternativa resonemang om saken som sprids skriver Alestig lite senare:

Hur ska man som klimatreporter, klimatforskare – eller privatperson – hantera detta dilemma? Ska man lägga energi på att bemöta klimatlögnerna? Vissa, som författaren Maths Nilsson, har gjort det till sitt kall att ge svar på tal. Andra, som flera klimatjournalister och klimatforskare som jag diskuterat saken med, menar att det är alltför tidsödande och ofta dess värre fruktlöst.

SAMARBETSDYNAMIK AB
Ölsdalen 134, 693 91 Degerfors, telefon 070 590 94 30
Email: bengt-ake.wennberg@samarbetsdynamik.se
<http://www.samarbetsdynamik.se>

Greta Thunberg har rest runt i världen på alla viktiga möten och sammankomster där världens ledare och andra betydande makthavare och intressenter medverkat. Hennes budskap har konsekvent varit att man måste "lyssna på vetenskapen". Även om man måste beundra Greta för hennes initiativ, energi och mod så kan man inte säga annat än att effekten varit begränsad. De möten som hållits har formulerat nya och skarpa mål men de faktiska åtgärderna lyser med sin frånvaro.

De flesta som noterat paradoxen förklarar passiviteten i psykologiska och sociologiska termer. De säger att de aktuella aktörerna är rädda för att förlora makten. Att de är själviska och egoistiska. Att de har värderingar som inte är i takt med tiden. Läger sitt engagemang på annat som exempelvis underhållning och konsumtion. Vill bara tjäna pengar. Är okunniga och obildade. Ja – det finns många liknande förklaringar i samma stil.

Talar man om enskilda utpekade aktörer kan sådana förklaringar förstås ha sin riktighet. Inget talar emellertid för att människor i största allmänhet har sådana defekter. Och även i de enskilda fallen där analysen stämmer är alla sådana resonemang kränkande och kommer att försvåra den fortsatta kommunikationen. Alla interventioner som ligger i analysens riktning kommer att handla om att några personer måste "korrigeras" och absolut inte duger som de är.

Om och när diskursen fastnar i denna typ av förklaringar kan man inte komma vidare eftersom den problembeskrivning som växer fram är destruktiv. Samtalen och analyserna och åtgärderna blir meningslösa. Eftersom många vill ha en förändring och inte är nöjda med vad som "är" så uppstår i samtal om problemen det vi kallar "vanmaktens diskurser".

Pratet kan verka klokt och rimligt men det kan inte leda till några konstruktiva åtgärder eftersom det som behöver göras får ett olämpligt och missvisande fokus – nämligen på personlighetsdrag och värdegrund snarare än på att bättre förstå de sakfrågor som behöver lösas på annat sätt än som sker i dag.

Vi hittar vanmaktens diskurser på en mängd områden – inte bara klimatet. Vi har exempelvis på senare tid hört att många grubblar över följande frågeställningar:

Varför engagerar sig människor inte mer i föreningar och intresseorganisationer? Varför fungerar inte frivård och kriminalvård? Varför ges det inte mer utrymme för kreativitet och nytänkande i dagens samhälle. Vad innebär ett förändrat arbetsliv för fackföreningar och arbetsgivarföreningar? Finns det en oförmåga till medkänsla mellan civilsamhällets aktörer?

Ofta formuleras också underförstådda förklaringar som kan upplevas kränkande av dom som svepande åsyftas med "man". Det kan låta så här:

Är problemet att man förlorat känslan för kollektivet? Är problemet att det finns en diskrimineringskultur som skiljer "eliten" från "fotfolket"? Är den statliga och kommunala

upphandlingen avsiktligt riktad mot att åstadkomma ökad kommunal och statlig kontroll och utesluter därmed ideella aktörer? Hur ser rörelserna och engagemanget ut inom de olika världar med sina egna problem som växer fram: utanförskapsområden med kriminalitet och social utsatthet, bruksorter på dekis, landsbygd som utarmas.

Frågorna kan tyckas rimliga att ställa. Det saknas emellertid inte utredningar och beskrivningar – både inom forskning, populärlitteratur och skönlitteratur – som säger sig belysa dessa fenomen. Om det vore så att sådana texter kunde ge svar på frågorna, och om de lästes, så skulle frågorna kanske inte behöva ställas. Men så är inte fallet trots ett överflöd av analyser.

Varför duger då inte dessa? Vi menar att vi här har att göra med interaktiva fenomen där lösningen inte är så enkel som klimatskursen säger. Det handlar inte bara om att minska koldioxidutsläppen och växthusgaserna i atmosfären. Vi menar att detta är en förenklad problemformulering. Den problemformulering som ligger till grund för resonemangen ger inte en bild som är möjlig för de berörda individerna att agera utifrån – vare sig de är beslutsfattare eller vanliga medborgare. Den är abstrakt och distanserad. Den är svår att göra förenlig med vardagliga erfarenheter och beslut. Den formuleras inte i ett språk som gör det möjligt att göra gemensamma analyser av vad som rent konkret är värt att göra även om man kan vara överens om både riskerna och målen.

När man skall hantera enskilda situationer så saknas det således ofta den information om den enskilda situationen som skulle behövas för att ta individuell ställning. Det saknas exempelvis relevant information om hur andra inblandade ser på situationen och vad de skulle kunna tänkas göra om... etc. Utan en sådan information blir resonemangen bara abstrakta spekulationer. Samtalen blir meningslösa och byggda på obekräftade gissningar.

Vi hävdar därför att grunden för vanmaktens diskurser hänger samman med en ofullständig och ibland missvisande problembeskrivning. Så som problemen nu är formulerade verkar det som om man anser att det räcker med att människor blir upplysta om att det finns risker och problem med den aktuella utvecklingen för att de skall ändra beteende.

Att inget händer är inte något märkligt. Mänskliga handlingar hänger samman i ett interaktivt samspelssystem där vad var och en gör påverkar handlingsutrymmet för alla de andra. Systemet skapar en bur inom vilken ingen enskild aktör ges möjlighet att göra annat än vad de andra förväntar sig – om man inte skall bli utesluten ur gemenskapen. För att en förändring skall kunna inträffa behöver problemet därför omformuleras så att det interaktiva systemet blir synligt och begripligt för dem som deltar i det. Först då kan respektive individ ta ställning till hur man bäst bör handla.

En förändring förutsätter därför att man kan skapa en gemensam "kartbild" över hur det riskabla och oönskade sampelsmönstret uppstår "här och nu" och vad som då vore både värt och möjligt att ändra på.

Den nya kartbild av samspelets natur som behöver formuleras är speciell för varje situation. Det interaktiva mönstret uppstår initialt genom att varje person uttolkar samspelet på sitt sätt. Mönstret måste därför utforskas gemensamt för att var och en skall känna igen sig i den kartbild som växer fram.

Någon utomstående eller enskild deltagare kan således inte utan vidare tvinga på andra sin version. Utforskandet behöver alltid börja inifrån genom att de personer som deltar i samspelet finner att det av olika skäl leder till något oönskat.

När bilden sedan – efter detta utforskande – klarnar måste problemformuleringen ändras så att den **också** innefattar en av deltagarna accepterad bild av det system som det interaktiva samspelet bildar. Problemformuleringen och vad den fokuserar på är därför – om man inte genomför ett sådant utforskande – ofta ofullständig. Då uppstår också vanmaktens diskurser.

Mer om detta finner Du på vår hemsida www.samarbetsdynamik.se.

Denna text kan laddas ner som pdf här

<https://menvart.se/Filerpdf/2021-bloggar/Blogg210823.pdf>